

**VIDA PARROQUIAL I ASSOCIACIONISME
DELS SEGLARS A LA CATALUNYA CONTEMPORÀNIA.
ALGUNES REFLEXIONS A PARTIR DEL CAS
DE LA DIÒCESI DE BARCELONA (1868-1974)**

Pere Solà i Gussinyer

Presentació

Els problemes de les associacions i fundacions aprovades per l'Església (i per tant, en cert sentit, de dret eclesiàstic) a la Catalunya i l'Espanya contemporània deriven, en primer lloc, del seu encaix en el marc polític/jurídic canviant: Concordat de 1851, 1868-1874, Restauració, II República, Franquisme... Una altra qüestió és arribar a establir una jerarquia d'institucions (Centres Catòlics, Congregacions Marianes, Confraries, Conferències de Sant Vicenç, etc) a partir de la seva importància a dins d'un model de funcionament i de sociabilitat parroquial. Segons el dret canònic vigent, hi havia al voltant de la parròquia associacions de tres categories: les *Terceres Ordes*, franciscanes, dominiques, carmelitanes; les *Confraries per a l'increment del culte públic* (entre les quals obtingué general extensió a Catalunya la Confraria del Roser); i, en darrer lloc, les Pies Unions, entre les quals cal situar les Congregacions Marianes.

A tots aquests instruments socials d'intervenció eclesiàstica venia a sumar-se el més important i més valoritzat per la Jerarquia: l'Acció Catòlica.

Aquesta comunicació vol cridar l'atenció sobre la importància de l'escorcoll dels fons d'un arxiu històric diocesà com el de la Diòcesi de Barcelona pel que fa a un millor coneixement de la vida associativa que gravita entorn de la vida parroquial, entre 1874 i 1964 aproximadament. Amb aquest objectiu, passaré ara a descriure les característiques de la sèrie sobre «Associacions i Fundacions» de l'Arxiu Diocesà de Barcelona (en sigles ADB).

La sèrie d'associacions eclesiàstiques de l'Arxiu Diocesà de Barcelona

L'Arxiu Diocesà de Barcelona guarda interessants sèries d'associacions confessionals, des de la Restauració fins a l'actualitat. Desconec a hores d'ara si hi ha en aquest arxiu un Registre general sistemàtic de les entitats autoritzades per l'autoritat diocesana, com les que per a les associacions civils obren als arxius dels actuals Guberns Civils. De fet, una gestió feta per l'autor d'aquest estudi per a fer-se amb una visió de conjunt –estadística– de les entitats eclesiàstiques no ha donat encara resultat.

El que sí que he començat a consultar són les sèries d'entitats eclesiàstiques ja desaparegudes, les quals han passat al bell i modern arxiu diocesà de Barcelona. Aquestes sèries són interessants perquè, malgrat contenir només informació limitada i generalment de tipus legal-administratiu, solen incloure referències a la política eclesiàstica en matèria d'associacionisme¹. Les orientacions de l'època Modrego són, en aquest sentit, ben susceptibles d'una anàlisi profitosa. Moltes d'aquestes entitats confessionals estan també inscrites al Registre governatiu. La informació dels lligalls pot il·lustrar-nos força sobre el procés de a través de la informació tramesa pels rectors de parròquia².

Encara no estem en condicions de fer-nos càrrec de fins a quin punt les societats erigides amb autorització diocesana se solapen amb les entitats de caire confessional catòlic inscrites al Govern Civil. Sigui com sigui, es pot avançar que moltes entitats i iniciatives associatives «de pietat» són purament «internes» -és a dir funcionals dintre de l'àmbit de la vida confessional i de pietat, la qual cosa no vol pas dir que no tinguessin una projecció «externa» a l'entorn social urbà. Penso en activitats d'aquesta mena, com la dels Dijous Eucarístics o les «Adoracions Nocturnes» o l'Apostolat de l'Oració. Molt més important, i digna d'estudis monogràfics, és l'obra dels Centres Parroquials, que després de la guerra jugà un important paper (CENTRES PARROQUIALS, 1941)³. Un altre important capítol, documentable amb aquesta mena de fonts diocesanes, és l'activitat de Confraries i Germandats.

Tipus de informació a què dóna accés la sèrie d'associacions de l'ADB: anàlisi d'un model associatiu parroquial (C.S. Sta. Madrona)

La informació que facilita la sèrie d'associacions de l'ADB és fragmentària i ha de ser posada en relació a un context doble: per una part la resistència catòlica (catalana i espanyola) a la laicització de la societat; i de l' estat, entre 1874 i 1931. I per l'altra l'acusada, però conflictiva com s'ha vist, «reconquesta» de posicions durant les primeres dècades del règim de Franco. Les entitats de la

1. ADB, «Entitats eclesiàstiques»: Lligalls: «Acadèmes, Acció Catòlica, Adoracions, Adoradors; Lligall Agermanament, Agrupaments, Amants, Amics, Apostolat; Lligall A-C (Bazar de l'obrер, Beneficència i Caritat Parroquial, Caixa de Lloguers, etc; Lligall Càritas; Lligall Casa-Casal; Lligall Cercle-Club; Lligall Centre Moral-Centre Parroquial; Lligall Centre Social; Lligall Confraries; Lligall Confraria de la Mare de Déu del Carme; Lligall Escoles; Lligall Federació, Foment; Lligall Germandat; Lligall Gremis, Grups; Lligall Hospital; Lligall Institut, Institució; Lligall Joves, Joventut, Jueves Eucarístics (lletra J); Lligall Junta; Lligall Lliga, etc.

2. ADB, V.P: Elenc a. 1921, vols 10 i 11.

3. CENTRES PARROQUIALS, 1941: Centros parroquiales de Acción Católica y Centros Católicos. Advertencias para su constitución, 1941.

fase de «reconquesta» aprofiten el model associatiu catòlic establert a la fase de «resistència» a la laïcització que assoleix el seu moment culminant durant lescondicions adverses de la II República. Vet -en aquí un model d'aquestes entitats parroquials d'abast; social, benèfic i apostòlic: el Centre Social de Santa Madrona, del Poble Sec. La consideració d'aquesta entitat palesa que l'associacionisme catòlic s'organitzava sobretot entorn de la vida parroquial tradicional. El seu grau d'estructuració orgànica assolia, almenys sobre el paper, cotes força sofisticades, com podrem veure en l'exemple que presento ara del Centre Social de Santa Madrona, del carrer de Tapioles 10, Poble Sec⁴.

Estatutàriament, el Centre Social de Santa Madrona comptava amb cinc grans comissions, comanades per una Junta Directiva que nomenava el president de cada Comisió. Hi havia també un reverend censor que intervenia a cada comissió com a moderador i n'ocupava la presidència d'honor. L'àrea de les cinc comissions era, respectivament: Foment de religió i pietat, Acció Catòlica, Obres Socials, Cultura i -last but not least- «eshargiments». Aquesta darrera comissió tenia per missió vetllar per l'ordre a la sala d'espectacles del centre i al Cafè-Bar i per la moralitat i higiene de les activitats que s'hi descabdellaven. Promovia sessions de cinema infantil i adult, escacs, etc, així com excursions familiars entre els socis, esports com Bàsket i football, i disposava d'un Foment de La Sardana i Eshart Infantil de dansaires, «que funciona segons reglament particular». També tenia cura de les instal·lacions d'aquestes activitats: il·luminació elèctrica, ràdio, gramoles, altaveus, etc.

Per la seva banda, la Comissió cultural tenia l'encàrrec de presentar cada mes el programa d'espectacles del mes següent. Disposava aquesta comissió de seccions diverses: Biblioteca, cercle d'Estudis Apològètics i Socials, muntat pels joves de la FJC, amb reunions setmanals, Escola de Formació catequística, Escola Orfeònica, amb assaig tres cops per setmana, un Quadre Escènic, una Escola juvenil d'Art Dramàtic i una Escola Femenina de Declamació, una Escola Femenina de Tall i Confecció, una Escola Nocturna per a Joves i una Diurna per a Nois, així com una Escola de Gimnàs i...una Escola Militar, en col·laboració amb l'«Escuela Militar Hispania». Aquesta Comissió organitzava vetllades teatrals i orfeòniques. Les Escoles que acabo d'esmentar depenien directament del Consell Superior del Centre.

La tercera Comissió, la d'Obres Socials, responia als ideals directes dels fundadors del Centre «Social». Propulsava obres «social-catòliques» diverses, que anaven des del mutualisme i l'ajut als malalts fins a «orientar i informar els socis per a la correcta solució de llurs conflictes socials», passant per «estimular l'assistència dels socis als enterraments i funerals en cas de defunció». Entitats adherides: Institut per Obrers sense Treball (Banys Nous,9), Mútua

4. ADB, Associacions i Institucions, Lligal Centre Moral-Centre Parroquial, expedient «Centre Social de Santa Madrona».

general d'Obrers i empleats, Mútues particulars d'atur forçós (de xòfers, de mecànics, de dependents, d'escultors, d'empaperadors i d'oficis varis), i Germandat del Centre (aquesta secció en estudi l'any 1930).

Les dues seccions restants del centre madronenc eren més pròpiament pastorals i de zel. Una, dedicada al foment de religió i pietat, comptava amb 12 (!) associacions pies adherides. Eren aquestes: Congregació Mariana. Lliga de la Perseverància. Cos de portants del Crist. Apostolat de l'Oració (unit amb la Confraria de la Minerva i la Pia Unió d'Aimants de Jesús Sacramentat). Arxiconfraria de les Filles de Maria (Obra de zel: salvar les noies esgarriades). Confraria del Roser. Confraria del Carne. Associació Josefina. Pia Unió dels Dolors. Visita Domiciliària de la Sagrada Família. Confraria de la Mare de Déu de Montserrat. Schola Cantorum, «que és l'acoblament dels aimats del cant gregorià per a les festes litúrgiques de la Parròquia».

Aquesta Comissió era indissociable de la d'Acció Catòlica o «d'apostolat seglar», que disposava de diverses entitats especialitzades, concretament, la Junta Parroquial d'Acció Catòlica, la Congregació Catequística, el Grup número 5 de Fejocistes, els Avantguardistes o fejocistes cadells i, finalment, la Joventut Catòlica Femenina.

Aquest model organitzatiu el trobem repetit o copiat a altres centres parroquials de barriada, i perdurarà, insisteixo, després de la guerra civil. Ja s'ha vist d'altra banda com els estratègies de l'apostolat dels anys trenta no són cecs respecte a la creixent popularització dels esports, i no pas només entre les capes mitjanes de la població...

Església Catòlica i associacionisme acabada la guerra civil: el marc legal

L'Església Catòlica del primer període franquista, va assumir un paper de pal de paller de l'únic moviment associatiu extra-oficial permès. La cosa és ben lògica, si es pensa en la situació de privilegi en el nou règim erigit sobre la desfeta republicana que tingué l'Església, abans i després del Concordat de 1953.

L'associacionisme religiós posterior a la guerra civil és diferent del de les dècades anteriors, si més no per un fet important que és el protagonisme declarat de l'Acció Catòlica, organisme seglar sotmès a la jerarquia catòlica. El decret de 25 de gener de 1941, exceptuava de l'aprovació prèviagovernamental (art. 1, paràgraf 2) les associacions catòliques «que se propongant un fin exclusivamente religioso».

La desmesurada extensió finalista d'aquesta expressió va generar una certa ambigüitat ⁵, tot i que la seva interpretació, durant els primers anys de la post-

5. CASTELLS, J.M., 1973: 469.

guerra, va tendir a ser totalment favorable per a la diversitat d'instituts religiosos. L'Acció Catòlica havia tingut problemes a l'Itàlia Feixista. No en va tenir, als primers anys, a l'Espanya franquista.

El problema podia sorgir i sorgia en el cas de les entitats civils amb denominació religiosa i amb finalitat d'apostolat, a les quals el règim a aplicar era el comú. Els governs civils exigien a aquestes entitats «mig clericals» (sovint animades per algun clergue) que tinguessin els estatuts que portaven a aprovació governativa prèviament aprovats per la jerarquia, pel bisbe de la diòcesi, «sense el requisit del qual no eren admesos ni cursats al Ministeri de la Governació» —recorda Castells—, en base a l'article segon del decret del 4l.

El Concordat del 27 d'agost de 1953 va prolongar les línies més importants de la normativa associativa dictada entre 1938 i 1941. L'Acció Catòlica va accedir a un text legal que regulava el seu règim. Encara que a nivell de principis es refrendava la sobirania de l'Església com a «sociedad perfecta, libre e independiente del Estado», en la pràctica la lletra menuda del Concordat suposava major control estatal dels instituts religiosos. Així, s'exigia la comunicació escrita i oficial a les autoritats estatals del decret d'erecció o d'aprovació canònica de cada nova associació religiosa. Castells insisteix en el «valor sintomático que supone la intervención, por posterior y accesoria que fuera, del poder civil, en la hasta entonces intocable personalidad jurídica de una asociación religiosa»⁶

Més tard, la Llei d'Associacions de 1964 va accentuar la indeterminació jurídica del règim de l'Acció Catòlica. De fet, aquesta nova llei exclouïa del seu règim, seguint el tarannà franquista tradicional, les associacions d'Acció Catòlica «en cuanto desarrollen fines de apostolado religioso». Ara bé, què era «apostolado religioso»? La interpretació que l'Església i les autoritats repressives del règim podien donar al terme d'apostolat tendia a ser ben divergent i conflictiva. La possibilitat de xocs entre el poder civil i l'eclesiàstic per aquest punt va romandre oberta durant més d'una dècada. La qüestió era també delicada per un altre fet: el pluralisme de les associacions d'Acció Catòlica. L'octubre i novembre de 1960, el delegat nacional de sindicats, el camarada Solís Ruiz havia pretès el no reconeixement de personalitat jurídica a les «Hermandades Obreras de Acción Católica» (H.O.A.C.). En tot moment, els portaveus de l'Acció Catòlica van ser taxatius en el fet de considerar que les associacions filials i especials d'A.C. formaven part de la organització i no els era, per tant, aplicable un règim diferent. La postura governamental va consistir a intentar inscriure les entitats d'Acció Catòlica als registres provincials d'associacions, considerant-les entitats separades. En el fons el problema sempre consistia en la interpretació concordatària de l'article 34...

6. CASTELLS, J.M., 1973: 483.

El paper de l'Església Catòlica en el revifament de l'associacionisme durant les primeres dècades de la postguerra

Cal situar l'associacionisme confessional en el marc de la crisi traumàtica de l'associacionisme civil acabada la contesafratricida, quan tot va fer que es reduís dràsticament la xifra d'associacions. Segons l'estadística que resulta d'un estudi efectuat per l'autor d'aquest article a partir de les dades del fons d'associacions del Govern Civil de Barcelona, només un 9 per cent de les entitats barcelonines fundades al llarg de quasi 90 anys ho va ser entre 1940 i 1966. La «mort civil» d'una munió de societats acompanyava, doncs, els primers vint i cinc anys de pau franquista. Només 1098 societats són legalitzades entre 1940 i 1966. Una part d'elles ja existia abans. Pensem d'altra banda que els càlculs sobre el total d'entitats barcelonines porten a afirmar que la xifra d'entitats anteriors a la victòria franquista *autoritzades* després de la guerra civil no arriba en cap cas a 300.

Caldria estudiar cas per cas les circumstàncies d'aquesta «resurrecció» de prop de 300 entitats que es van salvar del naufragi irreversible general en un clima d'ofegament de les llibertats civils -com el dret d'associació.

El clima ja descrit d'aliança estreta Església-Estat del primer nacionalcatolicisme va produir, com queda prou subratllat, una clara mediatització diocesana del moviment ciutadà, en el camp de les associacions de propaganda catòlica, però també en les de joves creients i en altres camps específics com el teatre amateur.

A la diòcesi barcelonina en concret, no és pas que l'Església Catòlica endugués cap moviment espectacular per al control de l'associacionisme ciutadà. En realitat no li calia. Va continuar amb les seves associacions tradicionals, connectades amb l'obra prosselitista i de pietat de les parròquies. Aquestes agrupacions d'apostolat no tenien pràcticament cap apetència nivirtualitat culturals. Eren, això sí, eines de socialització i de control social. En constitueix un clar exemple l'obra de les Congregacions Marianes. Les Congregacions Marianes tenien a finals de la dècada dels 50 nombrosos grups a la capital catalana⁷.

Aquest estol d'Entitats va demanar a l'arquebisbe de Barcelona Dr. Modrego de poder federar-se en una congregació diocesana. D'entrada, la

7. Vet-te'n aquí una llista (sèrie Congregacions Marianes, ADB): Magisteri Femení (Reparadores), P.G. Congregació de l'Assumpció, Dames Negres, La Salle Bonanova, C.M. de la Sagrada Família, La Salle Comtal, Anunciació i Sant Joan Berchman, Maternitat de la Mare de Déu i Sant Pere Claver, Esclaves del Sagrat Cor de Jesús, Religioses de Jesús i de Maria (Sant Gervasi), C.M. Jesús i Maria de Sant Andreu, Mercedàries Missioneres, Jesús Maria (Casp), Congregació Mare de Déu de l'Estrada i Sant Ignasi, R. del Nen Jesús, Col·legi de la Mare de Déu de Loreto, Col·legi de Sant Josep (Germanes Carmelites de la Caritat, Major de Gràcia 236).

màxima autoritat de la diòcesi va aprovar la iniciativa, però sembla que més endavant se'n va penedir d'haver-la aprovat i que, malgrat converses tingudes amb el doctor Modrego per la Junta de la Federació Diocesana de la Congregació Mariana de Barcelona (Secretariat Tècnic), o almenys amb el president, el jesuïta Robert Batlle, la iniciativa va quedar congelada⁸. En aquest expedient hi trobem una lacònica però expressiva nota: «Suspendida la aprobación (del 21-XI-1951). *Prefiere el Señor Arzobispo que no sea mixta (subr. meu. P.S.). El Padre Batlles S.I. habló con el Sr. Arzobispo. Ignoro la decisión, por lo que, visto el tiempo transcurrido, se archiva, 31-VII-1959*». I és que el prelat tenia veritable obsessió amb l'assumpte de la mixtat o coeducació, i l'article 4 dels estatuts de la Federació de tan efímera vida parlava de la possibilitat de celebrar reunions en comú les dues branques, masculina i femenina, de les Congregacions, «cuando lo pida la naturaleza del asunto». El director de la infortunada federació era l'esmentat jesuïta Robert Batlle, el president Ramón Pintó i Oliveras. I feien de secretari i de tresorer, respectivament, Joan López Ciurana i Joan Vidal i Folch.

Poc després seria aprovada una Federació de Centres Catòlics i Parroquials de la Diòcesi de Barcelona (7-VII-1959), entitat que volia tenir una utilitat funciollal. En aquest sentit, les agrupacions que aixoplugava tenien dret a utilitzar serveis com: programacions de cinema, arxiu d'obres teatrals, assessoria jurídica i tècnica, gestió administrativa, caixa d'estalvis, residències de vacances, secció d'intercanvis, colònies infantils d'estiu, organització esportiva, etc (art. 4 del reglament.).

Les finalitats de la Federació de Centres Catòlics no eren altres que «agrupar, encauzar y ayudar a todas las entidades católicas que se integran en la misma, en el desarrollo de sus actividades apostólicas, morales y materiales». La proposta d'Estatuts inicials anava avalada pels directius de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica, de la Cort Angèlica de Sant Lluís Gonzaga, del Centre de Sant Pere Apòstol, del Centre Moral i Instructiu de Gràcia, del Cercle Catòlic de Sants, del Centre de Sant Lluís Gonzaga Parroquial de Sant Pacià, del Cercle Catòlic de Gràcia, del Centre Social Catòlic de Terrassa, del Cercle Catòlic de Badalona i del Centre Parroquial de Sant Josep d'aquesta darrera ciutat. No he trobat, però, propostes d'interès per al desenvolupament de la cultura, ni tan sols de la cultura catòlica.

Una agrupació d'intel·lectuals catòlics no feixistes no va ser aprovada. Els promotors de l'Associació d'Intel·lectuals Catòlics es van reunir algun cop a l'Acadèmia de Ciències, però en fracassar les seves gestions per a la legalització, la iniciativa no va passar de l'any 1950. Hi figuraven prohoms de la dreta

8. ADB, «Entitats Eclesiàstiques». Lligall F, «Federación Diocesana de Congregaciones Marianas de Barcelona».

catalana liberal, Octavi Saltor, Jordi Rubió i uns quants capellans d'una corda oberta. Manuel Riera Clivillé era un altre dels conterutlis, i Antoni M. Badia i Margarit, i també Guillem Díaz Plaja. Entre els capellans hi havia Cebrià Montserrat. La intel·lectualitat que plau a l'autoritat religiosa nacional-catòlica és una intel·lectualitat fanàtica i ferrenyament anticomunista.

És el tipus de gent que formà l'Institut de Cultura Social Catòlica, presidit pel comte d'Egara, Antoni Sala i Amat, amb dos vice presidents, el comte de Montseny i el baró de Viver, ex-president de la diputació i ex-alcalde de Barcelona, respectivament, amb Miquel Martí Cabré (advocat) com a secretari, i Josep M. Comas Roca, com a president. Aquest darrer, periodista, havia estat director de l'Institut de Cultura Hispano-Americana, de París. Aquesta entitat va merèixer els «plàcemes» del bisbe Modrego, que va designar com a consiliari seu Ramon Baucells, canonge. L'embaixador espanyol al Vaticà, Joaquín Ruiz Jiménez, també felicità «ese instituto, modelo de organización y de orientación en el terreno social católico», com també jerarques del règim com el Tinent General Moscardó, desfet en elogis «por la patriótica obra que han emprendido». ¿Quin era el caràcter i objecte de la institució?

Era una editora de publicacions gratuïtes que pretenia «difundir ideas sanas que eleven el nivel moral e intelectual de las clases populares, sin ningún fin lucrativo». D'acord amb aital objectiu, l'Institut publicava a través del seu filial «Editora Cultural Ibérica» fullets, posteriorment distribuïts per correu: «dedica especial atención a desenmascarar y divulgar la verdad sobre el Comunismo, enemigo máximo no sólo de los valores espirituales del hombre, sino de la libertad, de la dignidad humana y del bienestar social». Feien de consellers d'aquest Institut de propaganda F. Baladia Mestre, F. Bertran Güell, president del Patronat de Conferències i Obres Culturals, J.M. Bultó Marquès l'industrial mort dècades més tard en un salvatge atemptat, el Comte de Godó, Víctor A. Iturriz Echeverría, advocat, l'embaixador Miquel Mateu i Pla, Víctor Messa Arnall, conseller-delegat de Tramvies de Barcelona, el Baró de Quadras i el president de l'Associació d'Enginyers Industrials Luís Riviére Manén. La seu d'aquest institut estava al carrer d'Ortigosa 14, i va ser autoritzat pel bisbe el 22 de juny de 1944⁹.

Amb el temps, l'ortodòxia tancadament nacional-catòlica i espanyolista de l'església barcelonina va mostrar importants bretxes. Les topades per motius pastorals amb les autoritats sindicals començaren a produir-se. Més endavant - als anys seixanta- es va evidenciar que la «base» del clergat era molt més permissiva i cooperadora amb les forces d'oposició no catòliques, que no pas la jerarquia, que en tot moment va voler controlar el moviment associatiu que es desenvolupava al seu redós. En aquest sentit, encara el 1969, en etapa de

9. ADB, «Associacions Eclesiàstiques», lletra I.

relativa obertura postconciliar, uns «Grups de Promoció Cultural» de joves de la Guineueta i Verdum (parròquies de Sant Mateu i de Sant Sebastià) no van ser aprovats per la jerarquia. Motiu? Encara que els seus estatuts preveïen explícitament un capteniment; dintre de l'ortodòxia catòlica, el fet que es definissin com a «associació confessional lliure», oberta a no creients, fou motiu suficient de la seva no-aprovació¹⁰.

Evidentment, no em proposo, atès que no tinc elements per fer-ho, una anàlisi exhaustiva del decantament dels moviments associatius de base parroquial als anys 50 i 60. Tot i això, penso que el que s'ha dit fins ara il·lustra prou sobre la significació cultural urbana de l'associacionisme confessional de la postguerra. Asssociacionisme que a Catalunya, i a Barcelona en particular, no va pas ser aliè al desenvolupament d'una tímida ideologia de resistència nacional catalana profundament tenyida de clericalisme¹¹.

La funció de les associacions. Les entitats «legals»

Acabada la guerra, el relleu de centres parroquials va exigir de la Jerarquia una presa de posició estratègica i doctrinal. N'és una clara prova el document imprès en forma de fullet: «Centros Parroquiales de A.C. y Centros Católicos. Advertencias para su constitución», que data de 1941 (Barcelona). Aquest document, que obra al lligall acabat d'esmentar, especifica la diferència existent; entre els «Centres Catòlics» per un costat; i els «Centres parroquials d'Acció Catòlica» per l'altre. En el llenguatge neo-tomista del moment, hom distingeix entre el que és una entitat oberta a tots els fidels i el que és un centre només per a escollits. Mentre que els membres dels Centres Catòlics (la «causa material» del centre) són: «los católicos todos de la Parroquia que no sean pecadores públicos», els adherents d'Acció Catòlica ja són persones aptes per a l'«apostolat». El Reglament dels Centres d'Acció Catòlica necessita només l'aprovació de l'autoritat eclesiàstica, mentre que el dels Centres Catòlics «debe estar aprobado por la autoridad eclesiástica, y luego, *visado* por la civil, por razón de las actividades cultural, mutualista, deportiva, económica, de espectáculos, etc, que realiza».

Una altra diferència clara rau en el fet que la «causa eficient» (en llenguatge tomista, el fundador) dels centres catòlics és el rector, la parròquia, mentre que el «fundador» dels centres parroquials d'acció catòlica és el bisbe.

10. ADB, «Associacions Eclesiàstiques», lletra G, «Grups de promoció cultural».

11. No entraré ara en la discussió de si només va ser un petit sector de quadres de l'església catòlica barcelonina de la postguerra (com la catalana en general) qui va promoure activitats de resistència nacional. Ningú no discutirà, en cap cas, el tancat espanyolisme de la jerarquia.

Segons el canonge Marià Vilaseca, delegat diocesà d'A.C., en descriure la relació entre d'ambdues classes de centres, «es preferihñle que el Centro de A.C. y el Centro Católico estén instalados en locales distintos». Considera «prudent» que tots els socis d'A.C. siguin socis del Centre Catòlic, però no a l'inrevès, «ya que Acción Católica es una selección». En qualsevol cas, els consiliaris d'un i altre centre (quan no siguin la mateixa persona) han d'anar molt units. Els centres d'Acció Catòlica esdevenien nuclis de «purs», de dirigents seglars, i corretges de transmissió de la aquest sentit centres de poder al barri i al país. Posteriorment, els centres parroquials o catòlics van reprendre la denominació que ja tenen als anys republicans: centres «socials». Però això ja va ser als anys 60 i fins primers 70, quan aquests centres esdevingueren sovint palanques d'activitats contràries al règim del general Franco o, en qualsevol cas, d'activitats reivindicatives de tipus sindical o comunitari. En aquest sentit és clar el comunicat del delegat episcopal, Narcís Prat González, al vicari General de la Diòcesi, datat el 20-III-1969, en el qual es diu que *«la Junta Directiva de Cáritas Diocesana mantiene una prudente reserva en aprobar nuevos Centros Sociales mientras duren las actuales circunstancias. Aunque sean ciertos los laudables fines (...), es cierto que con harta frecuencia se recurre pedir a la Iglesia una base y un sostén jurídico porque no se puede conseguir (aquest sosteniment jurídic) fuera de ella. Si no se cuenta con un asesor religioso vigilante y prudente y unos cuantos militantes cristianos, corren peligro de que su fisonomía se desfigure y por causa de ellos se comprometa la Acción de Cáritas en Barcelona»*¹².

En base a aquest criteri, l'aprovació de centres d'aquesta mena degué ser ralentida o congelada, i la no aprovació del Centre Social can Oriach de Sabadell no fou pas un fet aïllat.

A banda dels centres d'apostolat i dels genèricament «catòlics» o «socials», de caire parroquial, van ser constituïdes a les primeres dècades franquistes agrupacions catòliques d'obediència jeràrquica, de tipus professional, com l'Associació Catòlica de Tècnics Mercantils. Aquesta associació, presidida per Josep Cervera, muntava activitats diverses, amb 325 associats el novembre de 1968. Moltes d'aquestes entitats professionals catòliques -pels anys 60 ja en decluï, majoritàriament- procedien d'antigues germanats, de tradició sovint secular. És el cas de la Societat Mèdico-Farmacèutica dels Sants Cosme i Damià. Aquesta entitat, els antecedents de la qual es remunten a l'anlíc gremi de Metges de la ciutat, tenia com a precedent directe la secció mèdico-farmacèutica de l'Acadèmia de la Joventut Catòlica de Barcelona, existent l'any 1879. L'abril de 1879 diversos metges catòlics barcelonins projectaven la creació d'una Confraria. Creada aquesta, amb el temps es federa amb d'altres de

12. ADB, Lligall «Centre parroquial», expedient «Centre Socialde Can Oriach, de Sabadell».

semblants característiques del Principat (1930), i de l'estat espanyol. En general, les entitats catòliques a què em refereixo no suscitaven fervors. No eren societats d'afiliació de gentades.

Un altre caire van tenir organitzacions de joves obrers, aixoplugades al mantell confessional, entre les quals destaca la JOC, Joventut Obrera Catòlica, organitada a Catalunya l'any 1947 i que quatre anys després es va integrar l'Acció Catòlica. La JOC no era pas un moviment clandestí, però fàcilment es produïa apartir d'aquest moviment d'apostolat una decantació dels seus elements més actius cap a postures de clara militància social anti-feixista, de manera que als anys 60 fou cada cop més freqüent la participació de militants d'aquest –i altres– moviment catòlic especialitzat en vagues obreres. Des de 1962, la radicalització social de la JOC i la HOAC resultà particularment incòmode a la Jerarquia catòlica. L'any 1966 la JOC tenia 200 seccions organitzades a la Diòcesi de Barcelona. Dos anys més tard, una reestructuració de l'Acció Catòlica provocà una massiva destitució de caps i consiliaris dels moviments obreristes especialitzats dintre l'Acció Catòlica. La «politització» d'aquesta havia tocat sostre. Coincidia això amb la radicalització estudiantil que té lloc després del 68, i que posteriorment assoliria fites èpiques en les mobilitzacions contra el judici de Burgos o arran de l'execució del militant del MIL, Salvador Puig Antich.

